

УДК 323.1:316.347

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.63.39>

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПОВЕДІНКА В МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МІЖКУЛЬТУРНІСТЬ У НІМЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Микола Палінчак

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
факультет міжнародних економічних відносин
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9990-5314>*

Владислав Юрош

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
кафедра міжнародної політики
вул. Університетська, 14, 88000, м. Ужгород, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-4222-3547>*

У статті здійснено комплексний аналіз взаємодії між релігійною ідентичністю та міжкультурною компетентністю громадян сучасної Німеччини в контексті трансформації державно-церковних відносин. У статті обґрунтовано, що глибокі демографічні, соціокультурні й світоглядні зміни, спричинені секуляризацією, глобалізацією, масштабними міграційними процесами та внутрішньою плюралізацією соціуму, зумовлюють перегляд традиційних теоретичних підходів до вивчення ролі релігії в політичному житті. Особливий наголос зроблено на специфіці німецької коопераційної моделі державно-церковних відносин, яка поєднує принципи світськості, автономії та партнерства й водночас забезпечує активну участь релігійних інституцій у соціальному та політичному житті держави. Попри зниження рівня формальної релігійності та зменшення чисельності членів традиційних конфесій, релігійна ідентичність продовжує суттєво впливати на політичні орієнтації, моделі соціальної поведінки та ставлення громадян до ключових напрямів державної політики. Зокрема, вона відіграє значну роль у розумінні питань інтеграції мігрантів, релігійної освіти, міжрелігійного діалогу, а також у формуванні позицій щодо участі релігійних організацій у соціально значущих функціях держави. Водночас рівень міжкультурної компетентності визначає, як релігійна ідентичність впливає на громадську свідомість: чи стає вона ресурсом толерантності та солідарності, чи спричиняє соціальні упередження та політичну поляризацію.

У статті обґрунтовується, що міжкультурна компетентність є одним із ключових чинників успішної адаптації громадян у мультикультурному середовищі. Вона передбачає здатність розуміти ціннісні відмінності, критично осмислювати культурні традиції інших груп, бути готовими до конструктивного діалогу й до сприйняття релігійної та етнокультурної різноманітності як природної характеристики сучасного суспільства. Високий рівень цієї компетентності забезпечує підтримку інклюзивних моделей політики багатокультурності та сприяє стабільності коопераційної моделі, у межах якої релігійні громади відіграють провідну соціальну роль.

Ключові слова: релігійна ідентичність, міжкультурна компетентність, коопераційна модель державно-церковних відносин, Німеччина, релігійний плюралізм, мультикультурність, інклюзія, інтеграція мігрантів, релігійна освіта, міжрелігійний діалог, соціальна згуртованість.

Постановка проблеми. Сучасна Німеччина постає як багатокультурне, політично стабільне та водночас глибоко секуляризоване суспільство, у якому відбувається постійна трансформація державно-церковних відносин. Коопераційна модель взаємодії держави та релігійних організацій зазнає нових викликів під впливом зростання релігійного плюралізму, зміни релігійного складу населення, міграційних процесів та еволюції культурних ідентичностей. В умовах інтенсивної секуляризації, поширення світоглядного індивідуалізму й посилення мультикультурності політико-правові механізми забезпечення свободи віросповідання, релігійної толерантності та суспільної інтеграції не можуть бути відокремлені від аналізу психосоціальних характеристик громадян.

Водночас релігійна ідентичність, попри зниження її інституційної ваги, зберігає значний вплив на формування політичних орієнтацій, моделей соціальної поведінки та ставлення до державної політики, особливо у сферах інтеграції мігрантів, релігійної освіти, міжкультурного діалогу та участі в демократичних процесах. Так, трансформація державно-церковних відносин у Німеччині набуває багатомірного характеру, що зумовлює потребу в інтеграції правових, політичних та соціально-психологічних аспектів їх аналізу.

Сучасні дослідження соціальної поведінки в поліетнічних суспільствах доводять, що релігійна самоідентифікація може бути як чинником соціальної згуртованості, так і джерелом групових відмінностей. Однак ступінь її впливу на політичні установки громадян значно залежить від рівня їх міжкультурної компетентності – здатності до прийняття культурного різноманіття, критичного осмислення ціннісних відмінностей та конструктивної взаємодії з носіями інших культур.

Мета статті – з'ясувати, як міжкультурні риси особистості модифікують вплив релігійної ідентичності на формування соціально-політичних установок, що мають значення для суспільної інтеграції та реалізації політики багатокультурності в сучасній Німеччині.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі, що стрімко змінюється під впливом глобалізації, міграційних потоків та інтенсифікації культурних контактів, міжкультурна компетентність поступово перетворюється на одну з ключових характеристик соціально активного індивіда. Якщо раніше взаємодія між культурами була радше винятком, властивим для прикордонних регіонів або окремих професійних сфер, то сьогодні вона стала повсякденністю для мільйонів людей. Саме тому міжкультурна компетентність набуває не лише психологічного чи комунікативного, а й чітко вираженого політичного змісту, особливо в таких державних системах, як Німеччина, де культурна та релігійна різноманітність переплітається з високими стандартами демократичної політичної культури.

У німецькому соціумі міжкультурна компетентність сприймається як здатність особи не просто «уживатися» з іншими культурами, а глибше – розуміти їх логіку, усвідомлювати цінності, що лежать в основі поведінки інших груп, та бути готовою до діалогу навіть тоді, коли цей діалог потребує виходу за межі власної зони комфорту. Це вміння визнавати різноманітність не як загрозу, а як структурний елемент сучасного європейського суспільства [20].

У широкому сенсі міжкультурна компетентність означає здатність бачити світ «очима іншого», розширювати горизонти власного сприйняття та виявляти чутливість до соціальних і релігійних відмінностей. Це вміння сприймати інший спосіб життя не як аномалію, яку потрібно виправити, а як альтернативний досвід, що може взаємно збагачувати суспільство.

У німецькому контексті ця компетентність проявляється в здатності:

- вести діалог із людьми, які дотримуються інших культурних чи релігійних норм;
- не губитися в ситуаціях ціннісної невизначеності, коли різні групи аргументують свою позицію з різних традиційних або світоглядних систем;

- розуміти політичні та правові механізми регулювання релігійного та культурного різноманіття;
- «читати» соціальні символи, притаманні різним конфесіям чи етнокультурним спільнотам [12].

Міжкультурна компетентність передбачає внутрішню готовність визнавати, що в мультикультурному середовищі жодна група – ні більшість, ні меншини – не має монополії на істину. Ця ідея особливо важлива для розуміння німецької політичної культури, у якій історичний досвід конфесійного співіснування сформував традицію обачного, рефлексивного ставлення до релігійної різноманітності.

У сучасних умовах міжкультурна компетентність має виразне політичне значення, яке виявляється в здатності громадян:

- висловлювати зважені політичні позиції щодо релігійної політики та інтеграції мігрантів;
- підтримувати або критикувати моделі багатокультурності, зважаючи не лише на власні вподобання, а й на загальний суспільний інтерес;
- визначати своє ставлення до ролі церкви в державі крізь призму ширшого світоглядного контексту;
- сприймати релігійну ідентичність не як джерело розмежування, а як ресурс для солідарності та соціальної єдності [8, с. 124].

Особливо це стосується Німеччини, де церква є активним учасником соціального життя. Міжкультурна компетентність визначає, як громадяни реагують на її участь у соціальних послугах, релігійній освіті, інтеграційних програмах і політичних дебатах.

Сучасна Німеччина постає складною соціальною мозаїкою, у якій різні культурні, релігійні та етнічні традиції не тільки співіснують, а й активно взаємодіють. Мультикультурність тут не є побічним продуктом урбанізації чи глобальних процесів, а перетворюється на ключову характеристику публічного життя – явище, що впливає на всі рівні соціальної взаємодії: від повсякденних контактів у міському просторі до формування державної політики. Релігійний плюралізм – ще один фундаментальний компонент цієї динаміки – формується як результат тривалої історичної еволюції, що поєднує спадщину християнської традиції, процеси модернізації і секуляризації, а також значні хвилі міграції. Це багатошарове середовище функціонує в межах чітко визначених правових рамок, де свобода віросповідання, рівність громад перед законом та автономія релігійних організацій є не лише деклараціями, а й практичними інструментами, що визначають характер взаємовідносин між державою, церквою та суспільством. У такому контексті коопераційна модель державно-церковних відносин є не просто інституційною особливістю, а важливою основою для розуміння того, як саме Німеччина реагує на виклики багатокультурності та як забезпечує мирне співіснування різних релігійних груп [29, с. 43].

Переосмислення державної політики щодо культурного й релігійного різноманіття є ключовим маркером трансформації політичної культури самої Німеччини. Цей процес – не лінійний перехід від «поганого» до «хорошого», а складна низка взаємопов'язаних реакцій на економічні потреби, демографічні зміни, міжнародні кризи і внутрішньополітичні уроки. Удосконалення підходу відображає прагнення балансу між принципами правової держави, соціальної солідарності й повагою до релігійних свобод.

Повоєнний економічний бум і потреба в робочій силі спричинили запрошення гостьових робітників з Туреччини, Італії та інших країн. Держава сприймала цих людей передусім як тимчасову економічну силу – політика чи інституційні програми для соціальної адаптації майже не розроблялися. У публічному дискурсі цього періоду мультикультурність

ще не розглядалася як постійна характеристика суспільства; домінували утилітарні, асиміляційні уявлення. Така початкова відмова від тривалого бачення наслідків міграції згодом породила «втрачений час» у питаннях соціальної інституалізації і підготовки інтеграційних механізмів [26, с. 85].

Значна частина мігрантів лишається в Німеччині назавжди і факт того, що нові покоління народжуються тут, державна політика поступово зсунулася в бік інтеграції. Інтеграційні програми акцентувалися на мовній підготовці, працевлаштуванні, соціальній адаптації та елементарних правових гарантіях. Проте цей підхід часто мав асиміляційний характер: очікувалося, що новоприбулі адаптуються до «домінантної німецької культури». Така стратегія була практично орієнтована, але не завжди враховувала культурні та релігійні особливості нових спільнот, що посилювало ризики соціальної маргіналізації [31, с. 72].

Зі зростанням етнорелігійного плюралізму держава змушена була переосмислити природу інтеграції: вона перестала розглядатися як одностороннє «приєднання» мігранта до культури суспільства, що приймає, і почала трактуватися як процес взаємного пристосування. Держава почала розвивати партнерські відносини з громадськими та релігійними інституціями, залучати місцеві громади до програм адаптації, розширювати соціальні служби й стимулювати міжкультурні контакти. У цьому процесі важливу роль відіграли громадські та церковні організації – вони стали посередниками, що поєднували державні ресурси з місцевими практиками інтеграції.

Останній етап еволюції – перехід від політики інтеграції (яка ще може містити елементи вимоги адаптації) до політики інклюзії. Інклюзія означає активне визнання культурного та релігійного різноманіття як цінності й ресурсів суспільства; вона підкреслює рівноправну участь представників різних спільнот у політичному, культурному та економічному житті. Інклюзія втілюється через політики, які не лише забезпечують доступ мігрантів до служб, а й міняють інституції (школи, служби зайнятості, місцеве управління) так, щоб ці інституції були самі по собі більш відкритими та чутливими до різноманіття. У німецькому випадку цей зсув підтримується й закономірно співіснує з коопераційною моделлю державно-церковних відносин: церкви та релігійні організації стають не підрядниками держави, а партнерами у створенні інклюзивного публічного простору [22].

Інклюзія реалізується через комплекс заходів: розвиток міжкультурної освіти (включно з релігійною освітою, адаптованою до плюралізму), підтримку міжрелігійного діалогу, фінансування соціальних програм (реалізованих державою та релігійними організаціями), політики протидії дискримінації, а також через забезпечення участі представників меншин у місцевих інституціях. Коопераційна модель дає змогу цим заходам мати більш стійкий характер, оскільки релігійні структури володіють соціальною інфраструктурою (школи, благодійні служби), яка може оперативнo підсилувати державні програми.

Еволюція підходів від «інтеграції» до «інклюзії» в Німеччині є логічним продовженням і практичним утіленням коопераційної моделі державно-церковних відносин: держава дедалі більше покладається на партнерство з релігійними інституціями не лише в наданні допомоги, а й у формуванні нормативного та культурного поля, що робить інклюзію можливим проектом соціальної політики. Ця динаміка – важливий контекст для вашого дослідження взаємозв'язку релігійної ідентичності та міжкультурних рис особистості [23, с. 52].

Релігійний ландшафт сучасної Німеччини є результатом тривалої історичної динаміки, у якій переплелися процеси секуляризації, міграції та внутрішньої плюралізації німецького суспільства. Якщо в попередні століття релігійний простір країни був майже однорідно християнським, то сьогодні його характеризує складна конфігурація традиційних

конфесій, нових релігійних меншин та великої групи нерелігійних громадян – феномену, який став визначальною ознакою суспільної модернізації та культурної фрагментації. Становлення цього ландшафту відбувається не лише під впливом соціальних змін, а й у контексті коопераційної моделі державно-церковних відносин, що закріпила за релігійними громадами важливу інституційну роль.

Німеччина історично є країною двох великих християнських традицій – католицької та протестантської. І сьогодні приблизно половина населення країни належить до однієї із цих двох конфесій – близько 55 %. Католицька церква представлена 27 єпархіями та понад 11 500 парафіями й налічує приблизно 24,6 млн вірян. Вона є частиною вселенської Церкви на чолі з Папою Римським і має давню традицію участі в соціальній сфері, освіті та благодійності, що зміцнює її авторитет у німецькому суспільстві [17, с. 92].

Євангелічна церква Німеччини (далі – ЄЦН) об'єднує 20 земельних церков лютеранського, реформатського та унійного спрямування; загальна кількість її членів становить близько 23 млн осіб. ЄЦН відіграє важливу роль у формуванні протестантської етики, громадянської активності та соціального служіння – ключових елементів німецької політичної культури [18]. Поряд із цим фіксується сталий процес зниження кількості членів традиційних церков, що виражається як у виходах із церков, так й у зниженні рівня релігійної практики. Наприклад, лише у 2016 р. з Католицької церкви вийшло понад 162 тис. осіб [20, с. 96].

Однією з найпомітніших рис сучасної релігійної мапи Німеччини є стрімке збільшення кількості людей, які не належать до жодної релігійної спільноти. Їх частка вже сягає 36 % населення країни.

Причини цього явища мають багатовимірний характер:

- тривалий вплив секуляризації, особливо у Східній Німеччині;
- індивідуалізація світогляду в суспільствах пізньої модерності;
- зниження соціального статусу релігійних інституцій;
- поширення альтернативних духовних практик, що не пов'язані з інституційними церквами [19, с. 34].

Міграційні процеси останніх десятиліть стали головним каталізатором релігійної плюралізації. Міграція «докорінно змінює культурний і релігійний ландшафт Німеччини», а інші релігії перестають сприйматися як щось далеке чи екзотичне. Особливо помітно це серед молоді, де частка мусульман значно вища, ніж у загальній структурі населення. Це означає, що релігійний профіль наступних поколінь буде суттєво відрізнятися від сучасного: зростатиме частка представників релігійних меншин, а секуляризація серед корінного населення триватиме.

Коопераційна модель державно-церковних відносин, властива Німеччині, є не лише правовим механізмом взаємодії державних інституцій та релігійних спільнот, а й структурним чинником формування суспільної толерантності, соціальної згуртованості та політики інтеграції. Вона функціонує як інституційна основа, яка дає змогу державі та релігійним громадам діяти спільно, об'єднуючи ресурси для підтримання соціальної стабільності, розвитку освітньої сфери, інтеграції мігрантів та збереження демократичних цінностей [6, с. 200].

На відміну від французької моделі *laïcité* чи британської системи державної церкви німецька модель вирізняється гнучким поєднанням автономії та співпраці, що створює унікальний простір для діалогу між різними релігійними й культурними групами. Федеративна республіка Німеччина поєднує елементи співпраці та автономії, даючи змогу релігійним громадам відігравати важливу суспільну роль.

Релігійні організації в Німеччині виконують значну частину суспільно важливих функцій – у сфері освіти, соціальної допомоги, охорони здоров'я – і роблять це в тісному партнерстві з державою [10, с. 120]. Це партнерство створює атмосферу взаємної довіри між державою та громадянами, адже релігійні інститути традиційно мають високий рівень суспільної довіри, особливо в питаннях благодійності та соціальної роботи.

Одним із найпотужніших каналів впливу коопераційної моделі на толерантність є релігійна освіта в державних школах, яка здійснюється під контролем самих конфесій у співпраці з державою. Зміст релігійного навчання визначається конфесіями, але має відповідати стандартам демократичної освіти, що гарантує баланс релігійної традиції та загальноєвропейських цінностей [22, с. 146]. Конфесії мають право контролювати зміст релігійного навчання, але роблять це в координації з органами державної влади. Цей унікальний баланс між автономією та контролем є ключовим для формування плюралістичного світогляду учнів. Завдяки цьому школярі засвоюють основи міжкультурної та міжрелігійної комунікації, формується сприйняття релігійної різноманітності як природного складника суспільства, запобігається радикалізація, викликана невіглаством щодо інших релігій [31, с. 68].

Особливо важливою є адаптація релігійної освіти до ісламу, який став третьою за чисельністю релігією країни. Складність інтеграції ісламської освіти відображає виклик для системи, але водночас підкреслює її відкритість та потенціал до модернізації.

У сучасній Німеччині міжрелігійний діалог посідає центральне місце в системі забезпечення суспільної згуртованості та мирного співіснування в багатоконфесійному середовищі. Релігійна різноманітність, посилена міграційними процесами останніх десятиліть, створила потребу в нових механізмах урегулювання взаємин між традиційними християнськими громадами, ісламськими організаціями, юдейськими спільнотами, а також численними новітніми релігійними та світоглядними групами. У цьому контексті міжрелігійний діалог виконує функцію інституційного «буфера», що знижує соціальну напругу, запобігає конфліктам і формує культуру толерантності [23, с. 45].

Роль міжрелігійного діалогу посилюється через коопераційну модель державно-церковних відносин, яка заохочує релігійні інституції не лише співпрацювати з державою, а й активно взаємодіяти між собою. Саме в межах цієї моделі формуються сталі механізми комунікації, що мають стратегічне значення для політики інтеграції та запобігання суспільним конфліктам. Євангельська церква активно підтримує такі форми діалогу, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості в багатокультурному середовищі

У Німеччині сформувалася багаторівнева інфраструктура діалогу між релігіями, яка охоплює:

- німецьку конференцію з ісламу (Deutsche Islamkonferenz) – основний майданчик обговорення державою та ісламськими громадами питань інтеграції, освіти, імамської підготовки, гендерної рівності та ролі ісламу в публічній сфері;
- Раду християнських церков у Німеччині (АСК) – об'єднує протестантські, католицькі, православні та інші християнські спільноти для узгодження позицій і взаєморозуміння;
- єврейсько-християнські та мусульмансько-християнські робочі групи, що працюють циклічно й створюють рекомендації для державної політики, освітніх стандартів і соціальної роботи [14].

Ці структури запобігають конфліктам шляхом раннього виявлення потенційних точок напруги та забезпечення постійної комунікації між релігійними спільнотами.

Чимало конфліктів виникає на локальному рівні – у школах, громадах, на ринках праці, у житлових районах. Саме тому діалог у містах та муніципалітетах є ключовим

елементом запобігання ескалації. Локальні механізми сприяють формуванню середовища, у якому конфлікти пом'якшуються ще на ранніх етапах, перш ніж переходити в гостру фазу.

Релігійні організації в Німеччині традиційно є ключовими акторами соціальної сфери, освіти та суспільного діалогу, що є результатом історично усталеного принципу субсидіарності. У контексті мультикультурності та масштабних міграційних процесів їх роль значно розширилася: Церква стала не лише духовною інституцією, а й важливим учасником формування суспільних установок, толерантності та практичної інтеграції нових членів суспільства [17, с. 94].

Коопераційна модель державно-церковних відносин, у межах якої релігійні громади виконують суспільно значущі функції та отримують підтримку держави, створює умови для активного залучення конфесій до вирішення соціальних і політичних викликів, зокрема у сфері інтеграційної політики.

Католицька організація Caritas та протестантська Diakonie є найбільшими недержавними постачальниками соціальних послуг у Німеччині. Їх структура охоплює лікарні, будинки опіки, консультаційні центри, школи, притулки, центри допомоги залежним, кризові служби [15]. У 2024 році Diakonie налічувала понад 630 000 співробітників і близько 700 000 волонтерів, що робить її однією з найбільших благодійних інституцій Європи.

Особливість релігійних організацій полягає в здатності мобілізувати громади навколо цінностей взаємодопомоги та солідарності, де кожен член громади робить свій внесок – від професійних консультацій адвокатів до безоплатних уроків німецької мови, які проводять учителі та волонтери.

Під час міграційної кризи 2015 року релігійні громади відіграли вирішальну роль у наданні гуманітарної допомоги. Церкви перетворилися на притулки, логістичні центри, місця консультацій та соціальної підтримки для сотень тисяч новоприбулих [22]. Євангельські парафії проявили безпрецедентний рівень солідарності, організовуючи благодійні збірки, курси мови та культурні програми для біженців.

Висновки. Сучасні трансформації релігійного та культурного ландшафту Німеччини суттєво змінюють умови функціонування коопераційної моделі державно-церковних відносин і вимагають її переосмислення крізь призму міжкультурних характеристик громадян. Релігійна ідентичність, попри зниження формальної інституційної ваги, продовжує відігравати помітну роль у формуванні політичних орієнтацій, соціальних практик та ставлення до ключових сфер державної політики – від інтеграції мігрантів до релігійної освіти й міжрелігійного діалогу. Водночас саме рівень міжкультурної компетентності визначає, чи стане релігійна ідентичність ресурсом солідарності та взаєморозуміння, чи, навпаки, каталізатором соціальних напружень і політичної поляризації.

Дослідження підтверджує, що міжкультурна компетентність є критичним чинником адаптації громадян до умов релігійного плюралізму і дедалі більшої етнокультурної різноманітності. Вона формує здатність до конструктивного діалогу, сприйняття відмінностей як нормального складника суспільного життя та підтримку інклюзивних моделей державної політики. Саме поєднання релігійної ідентичності з розвиненими міжкультурними навичками забезпечує стійкість демократичної політичної культури, зміцнює соціальну згуртованість і підвищує ефективність реалізації коопераційної моделі в умовах нових соціальних викликів.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що взаємодія релігійної ідентичності та міжкультурних рис особистості становить важливий теоретичний і практичний вимір сучасних державно-церковних відносин у Німеччині. Її подальше дослідження є необхідним для розуміння специфіки політичних установок громадян, розробки ефективних

стратегій інтеграції та формування інклюзивної політики, здатної забезпечити стабільний розвиток мультикультурного суспільства.

Список використаної літератури

1. Зимомря М., Зимомря І., Баніт О., Жмаєва Н. Роль особистості в культурі спілкування. До 75-річчя від дня народження професора Яна Гжесяка. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. Одеса, 2021. № 33. С. 88–101.
2. Основний Закон Федеративної Республіки Німеччина (Grundgesetz). URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Палінчак М. М., Стебляк Д. М. Covid-19, церква та фінансування релігійних організацій: дискусія у Верховному суді США. *Науковий журнал Ужгородського національного університету. Серія: Регіональні студії*. 2020. № 23. С. 49–53.
4. Палінчак М. М. Моделі державно-церковних відносин у сучасній політичній практиці. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 4. P. 254–259.
5. Юрош В. Державно-церковні відносини: сутність соціально-наукових та політико-теоретичних дискусій. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XII: Якісні дослідження для покращення життя людини* / [наук. ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль : Посвіт, 2022. С. 174–177.
6. Adida C., Laitin D., Valfort M. Why Muslim Integration Fails in Christian – Heritage Societies. Harvard University Press, 2016. 272 p.
7. Angenendt S. Migration, Integration, and Religion: Germany's Challenges. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), 2017. 28 p. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2025RP04/> (дата звернення: 02.10.2025).
8. Beck U. *Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press, 2006. 189 p.
9. Bloemraad I. Understanding “Membership” in Immigrant Societies. *Journal of Citizenship Studies*, 2006. Vol. 10(2). P. 121–134.
10. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF). *Muslimisches Leben in Deutschland*. Nürnberg, 2021. 152 p. URL: <https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2023.html> (дата звернення: 01.10.2025).
11. Bundesministerium der Justiz. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg> (дата звернення: 02.10.2025).
12. Bundesministerium des Innern und für Heimat. *Religionsgemeinschaften in Deutschland*. URL: <https://www.bmi.bund.de> (дата звернення: 01.10.2025).
13. Bundesregierung. *Integration und Religion*. URL: <https://www.bundesregierung.de> (дата звернення: 02.10.2025).
14. Bundeszentrale für politische Bildung. *Staat und Kirche*. URL: <https://www.bpb.de> (дата звернення: 02.10.2025).
15. Caritas Deutschland. *Offizielle Website*. URL: <https://www.caritas.de> (дата звернення: 01.10.2025).
16. Casanova J. *Public Religions in the Modern World*. Chicago: University of Chicago Press, 1994. 330 p.
17. Council of Europe. *White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together as Equals in Dignity”*. Strasbourg, 2008. 104 p.
18. Diakonie Deutschland. *Offizielle Website*. URL: <https://www.diakonie.de> (дата звернення: 01.10.2025).
19. European Commission Against Racism and Intolerance (ECRI). *Annual Report 2024*. Strasbourg, 2024. 92 p.

20. European Commission. Integration of Migrants in Europe: Annual Report 2023. Brussels, 2024. 112 p. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15196-2025-INIT/en/pdf> (дата звернення: 02.11.2025).
21. Fox J. Political Secularism, Religion, and the State: A Time Series Analysis of Worldwide Data. Cambridge University Press, 2015. 304 p.
22. German Federal Office for Migration and Refugees (BAMF). Migration Report 2023. Nürnberg, 2024. 187 p. URL: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Forschung/Migrationsberichte/migrationsbericht-2023-kurzfassung.pdf?__blob=publicationFile&v=9 (дата звернення: 02.10.2025).
23. Halm D., Sauer M. Islam in Germany: A Country Report. Berlin: Federal Office for Migration and Refugees (BAMF), 2017. 96 p.
24. Koenig M. Religion and Immigration: Migrant Faiths in North America and Western Europe. Routledge, 2009. 243 p.
25. Modood T. Multiculturalism: A Civic Idea. Cambridge : Polity Press, 2013. 208 p.
26. Norris P., Inglehart R. Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide. Cambridge University Press, 2011. 352 p.
27. Stolz J. Explaining Religiosity: Towards a Unified Theoretical Model. British Journal of Sociology, 2009. Vol. 60(2). P. 345–376.
28. Taylor Ch. A Secular Age. Harvard University Press, 2007. 874 p.
29. Triandafyllidou A. Migration and Globalisation: A Comparative Overview. Routledge Studies in Globalisation., 2018. 198 p.
30. Weller P. European Muslims, Civility and Public Life. London : Continuum, 2012. 240 p.
31. Wieshaider W. State and Church in Germany. European Journal for Church and State Research. 2005. Vol. 12. P. 61–85.
32. Zymomyra I. The Word Against War: The Role Of Literature In Overcoming Global Divides. International scientific-practical conference “*Current Issues of the World Economy, International Economic Relations and International Communications Amidst the Formation of a New World Order and Polarization of the World*” (March 24–25, 2025). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. Vol. 1. P. 318–321.

SOCIAL AND POLITICAL BEHAVIOUR IN A MULTICULTURAL SOCIETY: RELIGIOUS IDENTITY AND INTERCULTURALISM IN THE GERMAN CONTEXT

Mykola Palinchak

*Doctor of Political Sciences, Professor, Professor of the Department of International Politics,
Dean of the Faculty of International Economic Relations,
Uzhhorod National University
Universytetska Street, 14, 88000, Uzhhorod, 88000
<https://orcid.org/0000-0002-9990-5314>*

Vladyslav Yurosh

*Postgraduate student of the Department of International Politics
Uzhhorod National University
Universytetska Street, 14, 88000, Uzhhorod, 88000
<https://orcid.org/0000-0003-4222-3547>*

The article provides a comprehensive analysis of the interaction between religious identity and intercultural competence of citizens of modern Germany in the context of the transformation of state-church relations. The article argues that profound demographic, sociocultural and worldview changes caused by secularisation, globalisation, large-scale migration processes and internal pluralisation of society necessitate a review of traditional theoretical approaches to studying the role of religion in political life. Particular emphasis is placed on the specificity of the German cooperative model of state-church relations, which combines the principles of secularism, autonomy and partnership while ensuring the active participation of religious institutions in the social and political life of the state. Despite the decline in formal religiosity and the decrease in the number of members of traditional denominations, religious identity continues to have a significant impact on political orientations, models of social behaviour and citizens' attitudes towards key areas of state policy. In particular, it plays a significant role in understanding issues of migrant integration, religious education, interfaith dialogue, and in shaping positions on the participation of religious organisations in socially significant functions of the state. At the same time, the level of intercultural competence determines how religious identity influences public consciousness: whether it becomes a resource for tolerance and solidarity or causes social prejudice and political polarisation.

The article argues that intercultural competence is one of the key factors for the successful adaptation of citizens in a multicultural environment. It involves the ability to understand value differences, critically reflect on the cultural traditions of other groups, be open to constructive dialogue, and accept religious and ethnocultural diversity as a natural feature of modern society. A high level of this competence supports inclusive models of multiculturalism and contributes to the stability of the cooperative model, within which religious communities play a leading social role.

Key words: religious identity, intercultural competence, cooperative model of state-church relations, Germany, religious pluralism, multiculturalism, inclusion, integration of migrants, religious education, interreligious dialogue, social cohesion.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025